

Довершилась України кривда стара —
Нам пора для України жити!

вийшов на вулицю»⁴.

Особливо популярною стала пісня на початку ХХ століття серед української студентської молоді. Не відбувалося жодного молодіжного зібрання, на якому б вона не звучала. Зокрема, пісня гриміла на вулицях Львова та інших міст у 1901 році у зв'язку з сецесією української молоді з Львівського університету. Втра-

⁴ Архів Інституту етнографії ім. Миклухо-Маклая АН СРСР, ф. ОЛЕАЕ, спр. 67, арк. 79.

⁵ Січ. Альманах... — Львів, 1909. — С. 448.

МАРКО ТЕПЛІНСЬКИЙ,
м. Івано-Франківськ

ЖІНОЧА ДОЛЯ В УКРАЇНСЬКІЙ КЛАСИЧНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

(На прикладі зіставлення «Украденого щастя»
І. Франка й «Грози» О. Островського)

Краща п'єса І. Франка, попри велику кількість досліджень і вистав, і на сьогодні може вважатися загадковою. Який жанр цього твору? Хто є центральним персонажем? Кому віддані симпатії та антипатії автора?»¹. Так починається стаття про «Украдене щастя», яка була надрукована відносно недавно. І її автор В. К. Рудь мав рацію: справді, і досі не можна сказати, що ми взмозі відповісти на деякі питання, які виникають під час вивчення «Украденого щастя». В. К. Рудь далі пише: «...Вічна колізія — на чьому боці правда — Тетяни Ларіної чи Анни Кареніної? Що має більшу цінність: кохання чи сім'я?.. До речі, Анна Кареніна — улюблена героїня Франка — ближча до своєї української тезки, ніж уподобана дослідниками Катерина з «Грози» О. Островського»².

Тут треба відзначити два моменти. По-перше, у зв'язку з розмовою про драму І. Франка дослідник слушно виділяє проблеми етичного характеру. По-друге, він схильний порівнювати «Украдене щастя» радше з романом Л. Толстого, аніж з «Грозою» О. Островського. Охоче погоджуюся з можливістю порівняльного аналізу драми Франка з «Анною Кареніною» (чи то «Мадам Боварі» Г. Флобера), я все ж таки не можу відкинути думку про неабияку роль відомої п'єси О. Островського у формуванні задуму «Украденого щастя». Річ тут не стільки в дослідницькій традиції, скільки в тому, що сам Франко неодноразово давав привід порівнювати свою драму саме з «Грозою», а не з якимсь іншим літературним твором.

тивши надію перетворити австрійсько-польський університет у Львові в український, прогресивна молодь демонстративно залишала чужий її національним інтересам учбовий заклад і йшла навчатися в закордонні університети. 19 листопада 1901 р. відбулося велике студентське віче, яке закінчилося співом революційних пісень. «Вічовики у чвірках йшли вулицями міста, співаючи «Ще не вмерла» і нову тоді пісню «Не пора». Се перший раз українське студентство демонструвало на вулицях Львова, і «Не пора» перший раз лунала з уст мас як гімн», — писав В. Темницький⁵.

Настав час повернути цей твір І. Франка (як і багато інших) народові, якому він віддав усі свої думки і почуття, у краще майбутнє якого незламно вірив.

Щоправда, в цьому випадку маємо справу з особливою формою зв'язку — з літературною полемікою, із своєрідним «відштовхуванням», бо практично всі висловлювання Франка про «Грозу» мають негативний характер.

Взагалі Франко був свідомий того, що Островський посідав чільне місце в історії російської літератури. У рецензії 1890 р. на виставу в польському театрі м. Львова п'єси О. Островського «Широка натура» («Не в свої санки не сідай») він зазначає, що Островський «в російській літературі користується величезною популярністю і вважається одним з її найбільших майстрів... Островського можна б назвати Шекспіром московського купецтва, якому він заглянув в душу так глибоко, як ніхто інший»³. І коли в 1901 р. Франкові треба було назвати кілька письменників, які здобули російській літературі світове визнання, він згадав Достоевського, Толстого, Шедріна й Островського (33, 94).

Проте «Гроза» все ж таки завжди не подобалася Франкові. І річ тут, на наш погляд, передусім не стільки в причинах естетичних (хоч і з цього боку Франка багато що не задовольняло в п'єсі Островського), скільки в етичних.

Критичні висловлювання Франка про «Грозу» для деяких дослідників виявилися досить несподіваними і не зовсім зрозумілими. Намагаючись якось вийти із скрутного становища, В. Дмитрук ще в 1948 р. стверджував, що думка Франка про «Грозу» змінювалася: від високих оцінок 70—80-х років 19 ст. Франко пізніше перейшов до «окремих хибних поглядів»⁴. Одряду зауважимо, що думки Франка про «Грозу», скільки відомо, не змінювалися і що його погляди не можна тлумачити ні як окремі, ні як хибні. У нього була своя позиція, з якою можна не погоджуватися, однак називати її випадковою чи помилковою не слід.

Відомий український учений О. І. Білецький тримав думки, що взагалі намагання зблизити «Украдене щастя» з «Грозою» є «штучним» і викликає «великою схильністю до схематизації». На його погляд деякі автори зовсім нехтують реальним змістом дво-

¹ Рудь В. К. Принцип «поетичної справедливості» та його вияв у драмі І. Франка «Украдене щастя» // Рад. літературознавство, 1986. — № 5. — С. 37.

² Там же — С. 41.

³ Франко І. Я. Збір. творів: У 50 т. — К., 1976—1986. Т. 28. — С. 56—57. Надалі посилення на це видані подаються в тексті: перша цифра — том, друга — сторінка.

⁴ Дмитрук В. Творчість Островського і українська література // Рад. Львів, 1948. — № 4. — С. 62.

жіночих образів (Катерини й Анни), намагаючись бачити в них якусь спорідненість⁵. О. І. Білецький все ж був не зовсім справедливий. Критикуючи невдалі дослідження, він фактично відмовлявся від самої проблеми; а тим часом проблема існує — і поставив її сам Франко як у своїх статтях, так і в листуванні з Михайлом Павликом.

У 1878 р. чи на самому початку 1879 р. М. Павлик переклав українською мовою «Грозу» (назвавши її «Буря»). Щоправда, видати переклад вдалося лише в 1900 р. Сам Павлик дуже хотів, щоб «Буря» була надрукована раніше. Він писав Франкові, що книжка буде мати попит і симпатію тому, що в ній порушується жіноче питання. Франко не погодився з Павликом. 10 жовтня 1879 р., відповідаючи своєму кореспондентові, він писав: по-перше, жіноче питання «у нас не визначається особливо різко», а по-друге, з жінок, за його переконанням, можна радше поробити «соціалісток при помозі фізіології та економічної теорії», ніж художньої літератури, — Франко називав з цього приводу імена Жорж Занд та Островського (48, 214—215). Як бачимо, уявлення про «Грозу» так чи так пов'язувалося з жіночим питанням, яке жваво дискутувалося тоді в Галичині — як і взагалі в Європі.

Восени 1882 р. Франко переслав Павликові роман Г. Флобера «Мадам Боварі» в перекладі на польську мову, додаючи при тому, що то є студія «не жіночі, тільки одної жінки і то французки» (48, 331). В. Г. Матвіїшин пояснює деяке незадоволення Франка тим, що йому «хотілось звернути увагу читачів на більш складні та типові обставини життя жінок із народу»⁶.

Павлик з такою оцінкою не погодився. У своєму листі від 29 листопада того ж 1882 р. він писав, що і в Галичині нема такої молодої жінки, яка б не мала в собі великої частини тих думок, які автор так влучно втілює у мадам Боварі, — хіба що нашим жінкам хибує тої цільності, таланту почуттів і чесноти, що властиві героїні Флобера. А відтак та мадам Боварі «по всьому подібна до Катерини в «Бурі» Островського, — ріжниця тільки в ступені культурнім, позаяк тільки французька провінція вище від Московщини; звісно, через останнє, Катерина і простіша і чесніша»⁷. Саме тут виявлена принципова розбіжність між Павликом і Франком: на погляд Франка, Катерина з «Грози» саме й не була «чеснішою».

Франко мав свою позицію, своє розуміння жіночої гідності й честі, свою концепцію жіночого характеру. У нього було своє уявлення про моральність і неморальність людських почуттів і вчинків. Так, він був певний, що жінка може не тільки брати активну участь у громадському житті, а й самостійно влаштовувати свою особисту долю. Франко рішуче боронив право жінки на вільне кохання, якщо навіть це порушує звичаї, норми, не виключаючи і церковний шлюб, тому що, як він писав Павликові 12 листопада 1882 р., «Гніт подружжя без любови деморалізує і до крихти руйнує жінчину» (48, 328).

Франко, наприклад, високо цінував «Сердешну Оксану» Г. Квітки-Основ'яненка. За його переконанням, Оксана — це попередниця Шевченкової Кате-

рини. Але ідейно повість Квітки-Основ'яненка вища від поеми Шевченка — тому, що там змальовано «моральну перемогу над народним пересудом, що осуджує покриток» (41, 262).

У згадуваній статті В. Рудя було поставлене питання: що має для Франка в «Украденому щасті» більшу цінність — кохання чи сім'я? Сміливо можна відповісти, що для Франка вищу цінність має справжнє кохання, яке виправдовує все, моральність навіть злочину. Саме про це йдеться у відомій статті Франка «Жіноча неволя в руських піснях народних» (1883). Там наводиться пісня про Якіма, який убив свою жінку, щоб мати змогу одружитися з удовою. Франко пише: «Ми не можемо з чистим серцем засудити ні одної з осіб, дійсуючих у цілій повесті: в помилках, ба і в поступках своїх вони не перестають бути людьми «більш слабосильними, ніж злими», не перестають чути і думати по-людськи, не перестають затим збуджувати нашого співчуття. Муза народна глядить глибше і судить гуманніше, ніж учена справедливність» (26, 237).

У чому ж полягає причина жіночої неволі? По-перше, пише Франко, в поганих економічних обставинах, а по-друге, в нерозривності церковних шлюбів, «котрі силують жінку жити з чоловіком, котрого не любить» (26, 245). З цього приводу Франко велику увагу приділяє «Пісні про шандаря», яка натякає «немовби на новішу фазу, на який у нас стало «жіноче питання». У тій пісні мовиться про трагічні події в сім'ї Николайка, жінка якого зрадила його з шандарем (жандармом). Франко не приховує свого захоплення героїнею тої пісні (вона там не названа по імені). І в тій же статті (це для нас має принципове значення) він прямо і недвозначно протиставляє її Катерині Островського. Полеміка йшла не лише з п'єсою, а й з М. Добролюбовим, який написав про «Грозу» відому статтю.

Франко так передає зміст «Грози» (трішки навіть іронізуючи): Катерина «ламає церковний шлюб і видається коханому чоловікові, хоч тайком і з великими охами та ахами, з великою гризотою сумління, а опісля, коли все відкрилося, кидаєсь в Волгу, щоб не зносити докорів мужа і свекрухи» (26, 250).

Франко не приймає думки М. Добролюбова, який назвав героїню Островського «Променем світла в темнім царстві». Якщо порівняти Катерину з жінкою Николайка, пише Франко, то перевагу буде «далеко на користь сеї другої». На відміну від Катерини героїня народної пісні «поступає зовсім одверто, не криється з своєю любовою, для неї нема ні ганьби, ні докорів, ні нічого окрім тої любові, — і коли також бажає смерті, то тільки для того, щоб і в гробі лежати побіч любого собі чоловіка» (26, 250—251).

Як засвідчив сам Франко (24, 419), «Пісня про шандаря» стала основою його драми «Украдене щастя», написаної значно пізніше — в 1894 р. Втім, слід зауважити, що Франкова драма виявилася складнішою від того задуму, про який ми можемо здогадуватися, судячи зі статті «Жіноча неволя...» Це природно: самий жанр психологічної драми не міг не позначитися на обробці характерів головних дійових осіб «Украденого щастя» — Миколи, Анни, Михайла. Народній пісні властива деяка спрощеність, прямолінійність, у ній часто відсутнє глибоке психологічне мотивування вчинків тих чи тих персонажів. Тому й образ Анни в «Украденому щасті» виявляється глибшим, аніж її прототип — жінка Николайка. Проте для об'єктивності скажемо, що і Катерина з «Грози» не

⁵ Білецький О. І. Збір. праць: У 5 т. — К., 1956. — Т. 4. — С. 624.

⁶ Матвіїшин В. Г. Українсько-французькі літературні зв'язки 19 — початку 20 ст. — Львів, 1986. — С. 100.

⁷ Франко Іван. Статті і матеріали. — Львів, 1960. — С. 22.

так схематична й одноманітна, як про те писав Франко в полемічному запалі.

У статті Франка «Жіноча неволя в руських піснях народних» читаємо: «Заборонена любов найсильніша... Для «жінки» все міститься в тій любові, поза нею вона нічого не бачить: ні дому, ні мужа, ні прочого світу. Задля своєї любові вона рішається на найбільшу жертву, яку тільки може принести жінчина, — на неславу, на прилюдну нечесть...

...Я не знаю, — пише далі Франко, — як кому видається така жінчина, — мені вона видається засліпленою, може, в любові, але все-таки гарячою і щиро люблячою. А у кого любов, така гаряча, невмируща любов єсть головним двигачем цілого життя і поступування, — чи ж можна того назвати зіпсованим і неморальним?» (26, 250).

Та чи не такою є Катерина в «Грозі»? Вона каже: «Щось у мені таке незвичайне, наче я знову жити починаю». Ці слова героїні п'єси передають пафос її образу, сенс внутрішнього зростання, пошуків, спрямувань. Що ж «таке незвичайне» трапилось з нею? Трапилось, навпаки, найбуденніше, найпростіше, а водночас найпрекрасніше й людяне: вона вперше в житті покохала. Для неї це єдина приступна їй форма самоствердження. Кохання допомагає зміцненню почуття особистості, хоч і лякає її, бо вона вважає себе грішною. Так виникає трагічний конфлікт, викликаний не тільки непримиренним зіткненням з «темним царством», а й внутрішньою боротьбою, неможливістю для неї поєднати сталі уявлення про етичні норми з тим почуттям особистості, яке пробуджується, з усвідомленням права на власне щастя, права на свій вибір у коханні. Хай, як іронічно пише Франко, Катерина любить «з охами та ахами»; але ж вона зважається на таку відкритість, яка до снаги далеко не всім. Цілоком у дусі Франка (згадаємо наведений вище уривок з його статті) вона вигукує, звертаючись до милого: «Бодай всі знають, бодай всі бачать, що я роблю! Якщо я для тебе гріха не побоялася, то чи побоюся я людського суду?»

Анна з драми Франка теж має чисту і правдиву душу, хоче щастя, хоче любові... Але, порівняно з Катериною, вона живе в інших соціальних і побутових умовах: саме цим, на думку Франка, передовсім пояснюється притаманна їй більша рішучість, наполегливість — такі, як у жінки Николайка, про яку Франко писав, що вона «безмірно сильна характером і силою чуття» (26, 250). Якщо згадувати твори російських письменників, то Анна радше схожа на іншу Катерину — з повісті М. Лескова «Леді Макбет Мценського повіту», хоч нема ніяких підстав наполягати на тому, що Франко був знайомий з цим твором.

Проте у деяких суттєвих моментах Анна все ж ближче до Катерини Островського, аніж до Катерини Лескова. Героїня Франка досить рішуче відстоює своє кохання, та їй попри все властиве почуття якоїсь внутрішньої незгоди. Вона не відразу постає перед нами як жінка, для якої нема жодних моральних перешкод. В першій дії Анна ще вагається, не хоче чути про Михайла, не хоче бачити його: «В мене є чоловік, шлюбний. Я йому присягала і йому додержу віри» (24, 14). Думка про Божу кару ще не залишає її: «Гріх мені слухати таке, гріх подумати про таке». І далі: «Бог нас покарає, Бог!» (24, 32).

У 3-й дії (вона, до речі, як і в «Грозі», винесена на вулицю, на широкий простір, як то кажуть, «на люди») Анна ще боїться людського суду, пручається, не хоче

йти танцювати з жандармом: «Бійся Бога, Михайле! Пустити мене! Ади, люди ззираються!... Але стидно» (в авторській ремарці до яви 11-ї сказано: «На всіляких обуреннях»).

Але далі, в 4 і 5 діях, у словах і вчинках Анни вагання уже більше немає. Вона каже про себе і свого коханого: «Саме себе на людський посміх віддала... Ну, і що ж! Мені байдуже! Він для мене все: і світ, і люди, і честь, і присяга» (24, 47).

Можна, здається, вважати, що саме тут висловлена авторська ідея, яка відповідає тому задуму, що був викладений у статті «Жіноча неволя...» Проте це було б аж занадто простим розв'язанням питання, бо задум митця і його художнє втілення далеко не завжди збігаються.

Уже було відзначено, що для Катерини Островського любов — «почуття цілоком позитивне, яке, на її думку, може дати їй щастя, якби не зовнішні причини». А в «Украденому щасті» показано внутрішню деформацію самого почуття, яке з самого початку мислилось як вищий вияв свободи особистості, — і це робиться не під впливом зовнішніх несприятливих обставин, а внаслідок того, що коханню в жертву принесено іншу людину. «Любов Анни до Михайла деформована: вона боїться його, він пригнічує її, в неї нема і, головне, не може бути майбутнього, як би не склалися зовнішні обставини...»⁸

Як справедливо зауважив Дмитро Павличко, «Украдене щастя» «вражає насамперед відкриттям глибин людського духу, в котрі й заглядати страшно, бо ж там видно, як чесний і благородний порух почуття обертається в грізний і жорстокий акт...»⁹

Смерть Михайла, майбутній суд над Миколою, власна гірка самотність — ось той наслідок, до якого героїня Франка приходять у фіналі драми. Як бачимо, конфлікт у п'єсі дуже складний, і на питання: «Кому віддані симпатії та антипатії автора?» — не так-то легко відповісти. За задумом його симпатії мали б бути цілоком на боці Анни, проте художній текст виявився складнішим. І все ж у свідомості Франка назавжди залишилася думка, викладена ще у статті «Жіноча неволя...»: жінка Николайка (вона, як відзначалося, була прототипом Анни у п'єсі) моральніша від Катерини, бо набагато чесніша за неї.

Коли у 1900 р. драма Островського в перекладі Павлика нарешті була надрукована у Львові, Франко дуже оперативно відгукнувся на це видання рецензією. Там він фактично повторив усі свої давні міркування. У рецензії йшлося не лише про саму п'єсу російського драматурга, а й про післямову перекладача, себто М. Павлика. За думкою Франка, «Буря» якщо і викликає інтерес, то суто етнографічний, бо яскраво змальовує лише життя московського купецтва — не більше, вона не дає типів, «а тільки індивідуальні постаті» (32, 53). У цілому «Буря» здається Франкові дуже наївною, а характер Катерини зовсім виїмковим і загадковим. Не виключено, що таке сприйняття п'єси Островського могло скластися у Франка під впливом статті Д. Писарева «Мотиви російської драми», де містилася полеміка з М. Добролюбовим. В 1879 р. коли йшлося про переклад «Грозі», Іван Франко писав Павликові, що Писарев «страх перевертає голову, далеко ґрунтовніше, ніж нас перевертав Чернишевський» (48, 189). І в іншому листі він підкреслював, що

⁸ Історія українсько-російських літературних зв'язків. У 2 т. — К., 1987. — Т. 1. — С. 415.

⁹ Павличко Д. Біля мужнього світла. — К., 1988. — С. 81.

твори Писарева прояснюють його поняття і переко-
нання (48, 200). Тому й не дивно, що негативне
ставлення Писарева до «Грози» могло якось відбитися
в свідомості Франка. «Як могла,— запитує Франко,—
серед таких відносин вирости і розвиватися така
поетична, м'ягка, незламна, а при тім вразлива і повна
релігійного містицизму натура?» (32, 51). Саме
ці питання щодо Катерини поставив у свій час
Писарев: «Як міг скластися цей світлий образ?..
виховання і життя не могли дати Катерині ані твердого
характеру, ані розвиненого розуму...»¹⁰. Як і Писарев,
Франко рішуче відкидає думку Добролюбова, за якою
Катерина виростає до символу волелюбності й про-
тесту. Він, власне, тому й критикує післямову Павлика,
що той «стоїть зовсім на становищі Добролюбова».

Але найголовніше, з чим Франко аж ніяк не може
погодитися з Павликом, полягає в трактовці питань
етики. Ця полеміка точилася вже багато років.
У післямові Павлик, як і раніше в листуванні
з Франком, наполягав, що Катерина — людина велик-
велико моральна (пригадаймо, що свого часу ст- рд-
жував, що Катерина чесніша від мадам Боварі). Саме
цю думку Франко рішуче відкидає. Він пише про
героїню «Грози»: «Вона полюбила Бориса і криється
з тим перед мужем, перед Борисом і перед собою... Вона
не любить чоловіка, а протє силується показати йому,
що любить його. Вона зрадила чоловіка, а протє не
признається йому відразу, а коли признається, то не

¹⁰ Писарев Д. И. Лит. критика: В 3 т. — М., 1981. —
Т. 1. — С. 326.

з жодної ширості й одвертості, а з забобонного страху
перед бурею і пеклом. Говорити про «велику-велику
моральність» такої людини значить не розуміти справді
високоморальних поступків» (32, 52—53). Як бачимо,
переконання Франка не змінилися. Те саме він захищав
майже 20 років тому — в статті «Жіноча неволя...»

Що вийде, якщо ми проведемо своєрідний мовний
експеримент і, як кажуть у математиці, поміняємо
знаки?

...Вона полюбила Михайла і не криється з тим перед
людьми, перед Миколою і перед собою. Вона не любить
чоловіка і не силкується показати йому, що любить
його. Вона зрадила чоловіка і зізнається йому відразу,
широ й прямо. Хто це? Це Анна — така, яку,
принаймні, задумав Франко. За уявленням автора
«Украденого щастя», його героїня тому й вища від
Катерини, що не приховує свого почуття, а гордо несе
талку любов до кінця, не зважаючи на людський суд.

Таким чином, перед нами два самостійні твори, які
дають різні відповіді на одні й ті ж питання: про
«жіночу неволю», про стан жінки в сім'ї, про її права на
особисте щастя, про свободу вибору тощо. І в тому, що
відповіді не збігалися, нема нічого дивного. Треба
враховувати і різницю в часі, і своєрідність творчих
спрямувань двох драматургів, і відмінності в умовах
змальованого життя.

Зв'язок між «Грозою» та «Украденим щастям» є,
протє зв'язок полемічний. Свідома полеміка з російсь-
ким драматургом допомогла Франкові краще з'ясувати
власну позицію і в сфері естетики і, головне, у царині
етики.

ОЛЕНА ЯНІЙ,
м. Свалява Закарпатської обл.

ІНТИМНА ЛІРИКА І. ФРАНКА ТА ПОВІСТЬ-ЕСЕ Р. ГОРАКА «ТРИЧІ МЕНІ ЯВЛЯЛАСЯ ЛЮБОВ»

(Урок у 10-му класі)

*Розвійтєся з вітром, листочки зів'ялі,
Розвійтєся, як тихе зітхання!
Незгоєні рани, невтишені жалі,
Замерлеє в серці кохання.*

*В зів'ялих листочках хто може вгадати
Красу всю зеленого гаю?
Хто знає, який я чуття скарб багатий
В ті вбогії вірші вкладаю?*

Іван Франко.

І частина. Ольга Рошкевич

Учитель.

Тричі мені являлася любов.
Одна несміла, як лілея біла,
З зітхання й мрій уткана, із обснов
Сріблястих, мов метелик, підлетіла.
Купав її в рожевих блисках май,
На пурпуровій хмарі вранці сіла

І бачила довкола рай і рай!
Вона була невинна, як дитина,
Пахуча, як розцвілий свіжо гай.

Іван Франко.

А в листі до Агатангела Кримського від 26 серпня
1898 року Іван Франко писав: «Ще в гімназії
я влюбився у дочку одного руського попа Ольгу
Рошкевич. Наша любов тяглася десять літ, батьки
зразу були прихильні мені, надіючись, що я зроблю
блискучу кар'єру, але по моїм процесі 1878—1879 р.
заборонили мені бувати в своїм домі, а в 1880 році
присилували панну вийти заміж за іншого... Се був для
мене важкий удар, і сліди його знайдете в «На дні» і
у віршах «Картка любові».

У ч е н ь. У спогадах Тараса Франка про батька (К.,
1956) читаємо: «У біографії Івана Франка Ольга
Рошкевич займає певне місце. Він дружив з нею
у молоді роки, закохався в неї. Народилась вона у селі
Лолин, над річкою Свічею. Перший раз Франко
побачив Ольгу в 1874 році. Було їй тоді 20 років. Разом
зі своєю сестрою Міхаліною вона збирала етнографічні
матеріали, з яких частина була надрукована. За
порадою Франка обидві сестри бралися до літературної
праці. Ольга добре знала німецьку і французьку мови.
Друкуючи свої записи, підписувалась псевдонімом
«Наdejда». Їй посвятив Іван Франко першу збірку
своїх віршів «Баляди і розкази», видану в 1876 році.
Він написав до неї багато листів. 12 червня 1877 р.
Франко і його товариші були арештовані. Франко
просидів у тюрмі до слідства 7 місяців. Піп Рошкевич,
батько його нареченої, склав на нього некорисні
зізнання. Старий Рошкевич так допікав дочці знайом-
ством з Франком, що та примушена була залишити
сім'ю і вийти заміж за богослова Володимира
Озаркевича. Шлюб відбувся у вересні 1879 року і дуже
пригнітив Івана Франка. Із своїм чоловіком Ольга
жила не дуже щасливо. Підкреслювала, що побралася